

דוסטויבסקי על גאולת הנזרח ויהודי העולם

אמא-רוסיה והעם היהודי ב"יומנו של סופר"

לפני מאה שנה, ב-1873, נתמנה הסופר הרוסי הגדול פ. מ. דוסטויבסקי עורכו של כתב-העת הלאומני-הריאקציוני "גראז'דאנין" ("האזרח"), והתחיל לפרסם בו מדי-חודש את רשימותיו הפובליציסטיות בשם הפולל "יומנו של סופר". לאחר-מכן המשיך בפירסומו של יומן זה בחוברות גפרדות והטיף בו לאותם רעיונות שבהם דגל ביצירות הסיפורת שלו: ייעודה של אמא-רוסיה ועמה להביא לעולם את הגאולה הנוצרית האמיתית. אכן, בסיפורת מובעים רעיונות אלה על רקע תיאור רב-ממדים ועתיר-צבעים של החברה הרוסית בת זמנו של דוסטויבסקי, מתוך צלילה שאין דומה לה לעמקות בתהומות נפשו של האדם הרוסי, כגילויה הדיאלקטי רב-ההפכים בתרבותו ובתולדותיו, ואילו ברשימות הפובליציסטיות הדברים נאמרים בבהירות ובפשטות, אלא שבו-ברגע מקפחים הם את עמקותם, את עצמתם ואת ממדיהם—מבחינה אמנותית, הגותית ופסיכולוגית כאחד.

תקופת "יומנו של סופר" היא שנות ה-70 למאה שעברה, ימי המרידות בארצות הבלקן נגד שלטונה של תורכיה. רוסיה ניצלה את מאבק העמים הבלקניים, בייחוד הסלאבים שביניהם, לטובת האינטרסים שלה במזרח הקרוב והכריזה מלחמה על תורכיה. דוסטויבסקי מטיף לכיבושה של קושטא. בתחילה מכריז הוא שייעודה של רוסיה לאחד את עמי הבלקן ולעמוד בראשם כנושאה ומגינה העיקרי של הדת הפראבוסלאבית (כך קרויה בלשונות הסלאביות הנצרות האורתודוקסית-הביזנטית), לאחר-מכן בסיסמת האיחוד של העמים הסלאביים באשר הם שם, ובסופו של דבר—אחרי שהתאכזב קימעה משני הייעודים גם יחד—קרא להפנות את מרץ הפיבושים הרוסי מזרחה, כלומר לאסיה המרכזית ולמזרח הרחוק, לפי שאלו הארצות שרוסיה, והיא בלבד, נועדה מששת-ימי-בראשית להביא אליהן את בשורת הציביליזציה והתרבות האירופית דווקא, אותה תרבות עצמה שבכתביו הביע לא אחת את שנאתו ותיעובו כלפיה.

אכן, קשה למצוא כתבים החדורים שנאה ובוז לתופעות כה רבות כרשימותיו אלו של דוסטויבסקי. וכי על מה אינו ממטיר את חיצי זעמו, פגיעותיו ועקיצותיו? על הקאתוליות, הליברליזם, הסוציאליזם, הקידמה, הדמוקרטיה, ויותר מכל—על היהודים. אלא שדווקא בשאלה זו מתגלה בגישתו של דוסטויבסקי הפובליציסט קורטוב מאותן דו-ערכיות ומורפכות האפייניות כל-כך לדוסטויבסקי הסופר, שפן רק בעם היהודי ראה מתחרה של ממש לייעודה המשיחי של רוסיה, ואף שלכאורה אימץ את הגירסה הנוצרית המקובלת, שהיהודים חדלו מהיות עם נבחר מיום שסירבו לקבל את ישוע כמשיח, הנה אי-שם במעמקי לבו לא היה שלם עם הנחת-יסוד זו של התיאולוגיה הנוצרית. לא אחת ניכר בכתביו כי חשש שמא עצם קיומם של היהודים והיהדות מטפח על פניו ושם לאל את חונו הגדול על העם הרוסי כ"עם נושא-אלוהים".

הלקט המוגש בזה לקורא מורכב קטעים מ"יומנו של סופר", שנתפרסמו בשנים 1876/7. הכותרות הן כותרות המאמרים שמהם לוקטו הקטעים.

תפיסה אוטופית של ההיסטוריה

עכשיו ביקרה כבר רוסיה באירופה ואף היא עצמה הפכה משפילה. והעיקר—היא הכירה את מלוא כוחה, ואמנם נעשתה בעלת-כוח, למדה לדעת במה יגדל כוחה עוד יותר... אם קושטא תהיה עכשיו לנו הרי לא תהיה זו בירתה של רוסיה ואף לא בירתה של הפן-סלאביות, כחלומם של רבים. הפן-סלאביות בלי רוסיה, כוחה יתש שם במאבק עם היוונים, אף אם תוכל להרכיב מחלקיה שלמות פוליטית אחת. ואילו להוריש את קושטא ליוונים בלבד שוב אין זה אפשרי עתה: אסור למסור להם נקודה כה חשובה על-פני כדור-הארץ. דבר זה יעבור את מידותיה של יוון מעבר לכל שיעור. פן-סלאביות שרוסיה עומדת בראשה—אכן, זה ענין אחר לגמרי. אך נשאלת השאלה: האם גם ענין טוב הוא? האין כאן דמיון לכיבוש פוליטי של רוסיה באמצעות הסלאבים, דבר שאין אנו צריכים לו כל-עיקר. אם כן, בשם מה, באיזו זכות מוסרית, רשאית רוסיה לבקש את קושטא מאירופה? הגה זאת המטרה: כמנהיגה של הפראבוסלאביות, כפטרוניתה וכשומרת-גפשה של זו. תפקיד זה נועד לה עוד מימי איוואן השלישי, שקבע בסמל ממלכתו את גשר-שני-הראשים של קונסטאנטינופול ואף העלהו מעל לסמלה העתיק של רוסיה; התפקיד נסתמן כמטרה שאין עוררים עליה לאחר תקופתו של פטר הגדול, משחשה רוסיה בקרבה את הכוח למלא את משימתה זו, ולמעשה כבר אז הפכה פטרונית יחידה הן לדת האורתודוקסית הן לעמים המשתייכים אליה. סיבה זו, זכות זו על קונסטאנטינופול העתיקה, היתה מובנת לסלאבים בהחלט, אף לאלה מביניהם המקנאים ביותר לעצמאותם, ואפילו ליוונים עצמם. והרי בדרך זו אף מתגבשת היתה מהותם האמיתית של היחסים המדיניים, שעתידיים בהכרח להשתרר בין רוסיה לכל שאר העמים הפראבוסלאביים, בין שהם סלאבים ובין שאינם אלא יוונים. היא פטרוניתם, מנהיגתם, אך לא שליטתם; אמם, אך לא גבירתם. ואם גם תהיה אי-פעם למלכתם-אדוניתם, הרי רק לפי הכרזתם-הם, מתוך שמירה על כל אותם הדברים הקובעים, לדעתם של עמים אלה, את עצמאותם ואת זהותם. לברית מעין זו עשויים אפוא להצטרף ברבות הימים גם סלאבים אירופיים, שאינם בני הדת האורתודוקסית, שכן הם עצמם היו נוכחים לדעת כי איחוד כללי בחסותה של רוסיה אינו אלא חיזוק אישיותו העצמאית של כל אחד מהם, ואילו בלי כוח מאחד אדיר זה אולי שוב היו מתישים זה את זה במריבות ובפלוגתות, גם לו עלה בידם לפרוק את עולם של המוסלמים והאירופים, השולטים בהם עתה.

לשם מה כל המשחק הזה במלים?—יאמרו לי. ופראבוסלאביות זו מה פירושה? ובמה ספון כאן רעיון מיוחד-במינו, זכות מיוחדת לאיחוד עמים? האין זו ברית מדינית שכיחה, על טהרת הפוליטיקה, ככל הבריתות הדומות לה כגון זו של ארצות-הברית, ואולי אפילו רחבה מזו? זאת השאלה העלולה להישאל. הנני ואענה גם עליה: לא, אין כאן דמיון, ואין זה משחק במלים. מה שעתיד להיות הוא באמת-ובתמים דבר מיוחד-במינו, אוזן לא שמעה כמוהו. לא יהיה זה איחוד מדיני בלבד וודאי שלא לשם כיבוש פוליטי ואלימות—אף שאירופה אינה מסוגלת

לתאר בדמיונה איחוד שלא מסוג זה. ולא לשם חנוונות, יתרוונות אישיים, ובשם נביאי-הנצח המאולהים המתכסים באצטלה של הנצרות, שאיש מחוץ לאספסוף אינו מאמין בה. לא, יהיה בכך משום העלאה על נס, העלאת אמת, אמיתו של ישו, שנשתמרה במזרח; ייבנה ויקומם מחדש צלבו של ישו ותיחרט בשורתה המכריעה של הפראבוסלאביות, אשר זה-כבר רוסיה עומדת בראשה. יהיה זה פיתוי של ממש לכל בעלי-זרוע שבעולם הזה, שעד כה חגגו את נצחונם והסתכלו ב"ציפיות" מעין אלו בבוז ובלעג; אלה שאינם מבינים אפילו כיצד אפשר להאמין בכובד-ראש באחות בני-האדם, בהתפייסות כוללת בין העמים, בברית המושתתת על כלל השירות למין האנושי, ואחרון-אחרון—בעצם התחדשותם של בני-האדם על יסוד תורת-האמת של ישוע. וכל הסבור כי "הבשורה החדשה", שרוסיה, העומדת בראש העולם הפראבוסלאבי המאוחד, יש בכוחה להשמיעה לעולם, אינה אלא חזיון-שווא ו"אוטופיה" מגוחכת הראויה רק ללעג—יצרף-נא גם אותי אל בעלי האוטופיה הללו, ואת המגוחך שאיר לעצמי. "והרי עצם הסברה", יטענו כנגדי, "שביום מן הימים ירשו לרוסיה להתיצב בראש הסלאבים ולפלוש לקושטא יש בה משום אוטופיה. לחלום מותר, אך החלום אינו אלא חלום". האמנם כך הוא? אף בלי שנתחשב בכך שרוסיה היא חזקה, ואולי אף חזקה הרבה יותר מכפי שסבורה היא עצמה, אף בלי להתחשב בנימוק זה, האם לא לנגד עינינו—בעשורים האחרונים הסמוכים לימינו-אנו—עלו מעצמות אדירות ששלטו באירופה והגה אחת מהן נמקה כעפר ואפר, עם שטואטאה בסערה שחולל בורא-עולם, ועל מקומה נוסדה קיסרות חדשה, שבעצמתה לא היתה לה, כמדומה, אחות עלי-אדמות, ועל אלה מי היה יכול להינבא? ואם תמורות כאלו הן בגדר אפשרות, אף נתרחשו בימינו-אנו ולעינינו, כלום יוכל שכל אנוש לקבוע מראש, וללא משגה, את עתידה של שאלת המזרח? היכן אותו יסוד-מוסד שבגללו יש להתיאש מתחיית הסלאבים ואיחודם? דרכי אלוה מי ידע?

מחשבות ההולמות ביותר את השעה

לא רק נמל נפלא, לא רק הדרך לימים ולאוקינוסים קושרים את רוסיה בקשר כה הדוק לפתרונה של שאלה גורלית זו, אף לא איחודם ותחייתם של הסלאבים... משימתנו עמוקה יותר, עמוקה לאין ערוך יותר. אנחנו, רוסיה, באמת-ובתמים חיוניים אנו לכל הנצרות המזרחית, לגורלה של הדת האורתודוקסית עלי-אדמות בעתיד, לאיחודה של זו. מאז מעולם כך תפסו עמנו ושליטיו את הדברים האלה... קיצורו של דבר, שאלת המזרח, שאלה נוראה זו, דומה שפל עתידנו ספון בה, כל ייעודינו מקופלים בה—והעיקר: בה תלויה כניסתנו אל ההיסטוריה העולמית במלוא תנופתה והיקפה. בה צפונה גם התנגשותנו המכריעה עם אירופה, ובסופו של דבר האיחוד עמה, אך על בסיס חדש—בסיס של עצמה ופריון. הו, איך תוכל אירופה להבין עתה את כל החשיבות החיונית שבפתרון שאלה זו לגבינו? קיצורו של דבר: יהיה אשר יהיה הסיכום, הדרוש כשלעצמו, שאליו יגיעו במשא-ומתן המתנהל עתה באירופה, ובהסכמים שייחתמו בין הצדדים—קושטא חייבת להיות לנו, במוקדם או

במאוחר, ולו אף במאה הבאה. דבר זה חייב להיות נר לרגלינו, הרוסים, לכולנו עד אחד. זה הדבר שרציתי להכריז, במיוחד ברגע זה באירופה...

שאלות ותשובות

"...רואה אתה", ממשיך אני, "עם התפנית לכיוון של אסיה, עם ההשקפה החדשה שנאמץ לנו על-אודותיה, עשוי להתהוות אצלנו משהו הדומה למה שהתרחש באירופה משנתגלתה אמריקה. אכן, בשבילנו אסיה אינה אלא אותה אמריקה של הימים ההם, שעדיין לא גילוה. עם השאיפה לאסיה יגיע אלינו תור של התרוממות-רוח ותקומת-כוח. אך נהיה עצמאיים קצת יותר מיד נמצא מה מוטל עלינו לעשות, ואילו במגענו עם אירופה בתקופה של מאתיים שנה נגמלנו מכל מעשה והפכנו פטפטיים ונרפיים".

"אם כן, כיצד תקים אותנו להעלותנו על אסיה, שעה שפה רבים הנרפיים בקרבנו? ומיהו שיקום בנינו הראשון לשים אל אסיה פעמיו, אף אם יוכח לכל, כמו ששתים ושתים הן ארבע, כי שם טמון אשרנו?"

"באירופה היינו אוכלי לחם-חסד ועבדים, ובאסיה נופיע כאדונים. באירופה היינו טאטארים, ובאסיה גם אנו בני אירופה. ייעודנו, ייעודנו הציביליזטורי באסיה, הוא שיקנה את לבנו ויגרפנו לשם, אם רק תתחולל התנועה. בנו-נא שתי מסילות-ברזל בלבד, התחילו בכך—האחת לסיביריה והאחרת לאסיה המרכזית—ומיד תראו את התוצאות".

"לא פחות ולא יותר!" יצחקו לי. "היכן האמצעים, ומה נקבל תמורתם? הפסד הוא לנו ולא עוד".

"ראשית-כל, אילו בעשרים-וחמש השנים האחרונות חסכנו להקמת מסילות אלו רק שלושה מיליונים בשנה (והרי שלושה מיליונים חולפים אצלנו לפעמים בין האצבעות), היו מסילות נבנות עכשיו באסיה בסכום של שבעים-וחמישה מיליון, כלומר למעלה מאלף קילומטר, לפי כל החישובים. זאת ועוד: אתה מדבר על הפסד. הן, לו על מקומנו חיו ברוסיה אנגלים או אמריקאים! הם היו מראים לך מה טיבו של הפסד זה! אכן, הם היו מגלים את אמריקה שלנו. וכי יודע אתה כי יש שם שטחים הנהירים לנו פחות מפנימה של אפריקה? כלום מכירים אנו את האוצרות החבויים בנבכי אדמות אלו שאין להן שיעור? הן! הם ידם היתה מגיעה אל הכל, אל המתכות ואל המחצבים, אל מרבצי הפחם שאין להם תכלה—הכל היו מוצאים, הכל היו מגלים, הן את החומר והן את דרכי השימוש בו. הם היו מגייסים את המדע לשם כך ומאלצים את האדמה לתת להם מאה שערים, אותה אדמה שאנו סבורים כי אינה אלא ערבה צחיחה ככף-יד. אל הלחם שהיינו מוציאים מן הארץ נמשכות היו שיירות של בני-אדם, תעשייה היתה מוקמת, מפעלי ייצור היו נוסדים. אל דאגה! הם היו מוצאים גם את הצרכנים וגם את הדרך אליהם, היו דולים אותם מנבכיה של אסיה, שבה שקועים מיליונים בתרדמתם, ומסילות חדשות היו סוללים אליהם".

Piccola bestia

לפני כשבע שנים גזדמן לי לבלות בפירנצי את הקיץ עד חודש ספטמבר... והנה פעם אחת, בחודש יולי, קמה מהומה בדירה שהייתי שוכר מבעליה; שתי משרתות ובראשן בעלת-הבית פרצו לפתע לחדרי ובפיהן צעקות: הן ראו איך עתה-זה אל חדרי חדרה בנחילה מן הפרוזודור *piccola bestia* ושומה עליהן למצוא אותה ולהשמידה ויהי-מה *piccola bestia*. היא עכביש טורף... מצאו אותו רק למחרת בבוקר, כשטיאטאו את הרצפה, ומובן שהוציאוהו להורג תיכף-ומיד, אלא שאת כל הלילה שקדם לכך נאלצתי לבלות במיטתי בהרגשה בלתי-נעימה מאד, שהנה בחדרי לנה עמי *piccola bestia*...

...הוויקונט ביקונספילד, ישראל מלידה (*né d'Israeli*), בנאום שנשא באחת מקבלות-הפנים, מגלה פתאום לאירופה סוד גדול: כל הרוסים הללו, וצ'רניב בראשם, שהגיחו לתורכיה כדי להציל את הסלאבים—כל אלה אינם אלא סוציאליסטים רוסיים, קומוניסטים וקומונארים, קיצורו של דבר, כל היסודות ההרסניים, שרוסיה מלאה וגדושה בהם כביכול. "לי תוכלו להאמין, הרי אני ביקונספילד, ראש-הממשלה, כפי שקוראים לי בעתונים רוסיים, כדי לשוות יתר-חשיבות למאמריהם; אני—ראשון השרים, בידי מסמכים סודיים, הרי שמיטיב אני לדעת את הדברים לאשורם; הרבה דברים יודע אנוכי"—הוא אשר משתקף בכל משפט ומשפט היוצא מפיו של ביקונספילד. מובטח אני שהוא עצמו המציא ובדה מלבו שם ראוותני זה... כשהפציר במלכה להעניק לו תואר-אצולה; הרי מחבר-רומנים הוא. דרך-אגב, כאשר כמה שורות קודם כתבתי על *piccola bestia* המסתורית עלה הירהור על לבי: מה אם ידמה הקורא כי באליגוריה זו רוצה אני לסמל את הוויקונט ביקונספילד? יהי לכם סמוך-ובטוח שלא כן הדבר. *piccola bestia* אינה אלא רעיון ולא אישיות. אף היה בכך משום מתן כבוד לביקונספילד מעל ומעבר לראוי, אם גם חובה עלי להודות שהוא דומה מאד ל-*piccola bestia*. לאחר שהוא מכריז בנאומו שסרביה, בצאתה למלחמה על תורכיה, עשתה מעשה-גבלה, ושהמלחמה שסרביה נלחמת עתה היא מלחמת-גבלה, לאחר שבדרך זו רקק היישר לתוך פרצופה של כל התנועה הרוסית, בכל ההתלהבות הרוסית, בקרבנות, במאוויים, בתחינות אשר לבטח ידוע ידע עליהם—דישראלי זה, שופט חדש זה באנגליה בענייני כבוד ואי-כבוד, המשיך כך (אינני מוסר את הדברים מלה-במלה): "...כוח חדש ומאיים זה דין הוא שתתן עליו אירופה את דעתה". זה הדבר שבו שם ביקונספילד את הדגש עד שהוא מאיים על בעלי-החוות האנגליים בסוציאליזם העתידי לקום ברוסיה ובמזרח... עכביש, *piccola bestia*; באמת דומה עד מורא; באמת *bestia* קטנה וקיוצת...

Pro ו־Contra

אכן, קשה מאד להכיר את דברי-ימיו של עם כיהודים, דברי-ימים הגמשכים זה ארבעים מאות-שנים. אך לפני הכל אחת אדע ידוע: ודאי אין בעולם כולו עוד עם אחד המרבה כל-כך לקבול על גורלו—בכל רגע, על כל צעד ושעל, עם כל

מלה היוצאת מפיו—על השפלתו, על סבלו, על ייסוריו; אפשר לחשוב שלא הם השולטים באירופה, לא הם המושלים בכיפה ולו רק על הבורסות, ומתוך כך גם על מדיניות-חוץ, ענייני-פנים, ומוסר הממלכות. אפשר שגולדשטיין * האציל הקריב את חייו על מזבח הרעיון הסלאבי. אף-על-פי-כן לולא היה הרעיון היהודי קונה לו שררה כזאת בעולם אפשר שכל אותה השאלה ה"סלאבית" (מאשתקד) היתה גפתרת זה-כבר לטובתם של הסלאבים. מוכן אני להאמין שהלורד ביקונספילד עצמו שכח על מוצאו מיהודוני ספרד בעבר (אם גם מסתבר שלא שכח); אך ש"ניהל את מדיניותה השמרנית של אנגליה" בשנה האחרונה קצת מנקודת-מבטו של יהודון—בכך, לדעתי, אין לפקפק; ואם נדגיש את ה"קצת", ודאי שלא נוכל להניח אחרת.

Status in Statu. ארבעים מאות שנות קיום

שנאה, הנובעת ממשפטים-קדומים—זה הדבר אשר בו מאשימים היהודים את תושבי-המקום המקוריים. אך אם כבר הגענו בדיוננו לענין המשפטים-הקדומים, כלום סבור אתה שהיהודי יש לו פחות משפטים-קדומים כלפי הרוסי מאשר לרוסי כלפי היהודי? ושמא דווקא יותר? הבאתי לפניך דוגמות על יחסם של פשוטי-העם מבין הרוסים אל היהודי. והנה מונחים לנגד עיני מכתבים מיהודים, לא מבין פשוטי העם כי אם מיהודים משכילים; מה-רבה השנאה המבצבצת במכתבים אלה אל "התושבים המקוריים"! והעיקר הוא שהפותרים אף אינם מרגישים בכך.

ראה-נא: כדי להתקיים ארבעים מאות-שנה על-פני האדמה, לאמור כמעט משך כל התקופה ההיסטורית של האנושות, ומה-גם מתוך ליכוד ואיחוד שאינו מתערער; כדי לאבד פעמים כה רבות את אדמתם, את העצמאות המדינית, את חוקיהם וכמעט גם את אמונתם—לאבד ובכל פעם להתאחד מחדש, ולקום לתחייה בתוך החזון הקודם, אם גם בצורה אחרת, לחזור ולברוא להם גם חוקים וגם אמונה כמעט—לא, עם הדבק בחיים עד כדי כך, עם עתיר-אונים ורב-מרץ עד כדי כך, עם שאין לו אח ודוגמה בעולם, עם כזה לא היה יכול להתקיים בלי status in statu, ששמר עליו בכל זמן ובכל מקום, בגלויותיו הנוראות וברדיפות האיומות שניתכו עליו משך אלפי שנים. וכשאני אומר "status in statu", אין בדעתי לטפול אשמה כלשהי. ואף-על-פי-כן, מה טיבו של אותו status in statu? מהו רעיון-הנצח שלו, שאינו ניתן לתמורה, ומה מהותו של אותו רעיון?

מקוצר הזמן והמצע אין לפרוש את כל אלה בתחומי מאמר קצר. דבר זה אף אינו ניתן להיעשות מסיבה אחרת: עדיין לא מלאו הימים ולא הגיעו המועדים, על אף

* על גולדשטיין זה מצביע יהודי אחד במכתב על דוסטויבסקי, שבו הוא בא בטרזוניה עם הסופר בשל שנאתו של זה ליהודים. מאמרו של דוסטויבסקי, שמתוכו מצוטט קטע זה והבא אחריו, נכתב בתשובה על אותו מכתב. (י. א.)

ארבעים מאות-השנים שחלפו, ודברה האחרון של האנושות על שבט אדיר זה עדיין הוא עתיד להיאמר. אך בלי שנחדור אל מהותו של הנושא ובלי שנצלול אל מעמקיו, יש לאל-ידנו לתאר לו אך כמה מסימניו של status in statu זה, לפחות מבחינה חיצונית. ואלה הם הסימנים: גיפור והתנפרות בדרגה של עיקר אמונה דתית, אי-התלכדות, האמונה שקיימת בעולם רק אישיות לאומית אחת—היהודי, וכל האחרים אף שמצויים הם בעולם דינם כאילו לא היו ולא נבראו. צא מקרב העמים וצור לך ישות ייחודית משלך, ודע כי מעתה אחד-ויחיד אתה לאלוהיך, את השאר השמד או עשה אותם לעבדים או נצלם. האמן בנצחון על העולם כולו, האמן כי כולם יפגעו לך, מאס בקפידה בכל ואל תהיה מעורב עם האחרים בחיי-היומיום שלך. וגם כאשר תאבדנה לך ארצך וזהותך המדינית, גם כאשר תפוץ על-פני האדמה, בין כל העמים—בכל-זאת בל תרפה אמונתך בכל אשר הובטח לך, אחת-ועד; האמן תאמין כי יתגשם הכל, ולפי-שעה, חיה, מאס, התלכד ונצל ו...יחל, יחל... הנה זאת מהותו של ה-Status in statu, ונוסף על כך מצויים, כמובן, חוקים פנימיים, אפשר אפילו מסתוריים, הגודרים רעיון זה.

אומרים אתם, רבותי המשפילים היהודים ובני-הפלוגתה שלי, שכל אלה אינם אלא דברי-הבאי "ואם גם ישנו status in statu (כלומר היה, ואילו עכשיו לא נותרו ממנו אלא עקבות קלים ביותר), הרי רק הרדיפות הן שגרמוהו—רדיפות הדת בימי-הביניים וקודם-לכן—ולא בא אותו status in statu אלא מתוך יצר-ההשתמרות בלבד. ואם גמשך קיומו ברוסיה, הרי זה משום שהיהודי עדיין לא הושווה בזכויותיו עם התושבים המקוריים". ואני כך נדמה לי: אפילו הושווה היהודי בזכויותיו, בשום-פנים לא היה מותר על ה-Status in statu שלו. גדולה מזו: ליחס את ה-Status in statu רק לרדיפות וליצר-ההשתמרות, אין די בכך. והרי לא היה די תוקף להשתמרות המשתרעת על-פני ארבעים מאות-שנה; נמאס היה להשתמר תקופה כה ארוכה. הציביליזציות החזקות ביותר בעולם לא הגיעו כדי מחצית של ארבעים מאות-שנה וקיפחו את כוחן המדיני ואת זהותן השבטית. כאן לא ההשתמרות הסיבה העיקרית אלא רעיון מסוים, רעיון מניע ומושך, משהו היורד לעומק וחובק זרועות עולם, אשר האנושות עדיין אין בכוחה לומר עליו את דברה האחרון, כפי שכבר כתבתי למעלה. שיש כאן אופי דתי בעיקר—דבר זה נעלה מכל ספק. אותו מתכנן-ארחות-עולם משלהם, המכלכל את מעשיהם, שנושא עוד את שמו של יהוה הקדום וההיולי והוא מוסיף להנהיג את עמו, על-פי חזונו ובהתאם להבטחתו—אל מטרה בטוחה ויציבה—אף אלה כבר דברים ברורים לעין כל.

ואכן, חוזר אני ואומר: אין לתאר אף בדמיון יהודי ללא אלוהים. גדולה מזו, אין אני מאמין אפילו ביהודי משכיל הכופר בעיקר. כל-כולם תמציתם אחת היא, והאל יודע מה עוד צפוי לעולם מן היהודים המשכילים! עוד בילדותי קראתי ושמעתי אגדה על היהודים שלפיה עוד בימינו-אנו מיחלים הם בהתמדה למשיח—כולם עד-אחד, החל ביהודון שבשפל-המדרגה וכלה בעליון שבהם—המלומד, הפילוסוף והרב המקובל; הכל מאמינים כי המשיח יקפצם שוב בירושלים ובחרבו יכריע את כל

העמים לרגליהם; משום כך מעדיפים היהודים, מכל-מקום רובם הגדול, לעסוק במקצוע אחד-ויחיד—בסחר הזהב, ולכל היותר בעיבודו, וכל זה כאילו כדי שבבוא המשיח לא תהיה להם מולדת חדשה, ולא יהיו לזרים הצמודים לאדמת-נכר משום שבעליה הם, אלא כל אשר להם ייצרר בזהב וכסף, כדי שיהיה נוח לשאתו עמם ביום אשר בו:

קרן-שחר תזרח בשמיים
ונביא תוף, כיגור ומצלתיים,
פז וכסף וגם כלי-קדשינו
אל ארצנו ובית-מקדשנו.

את כל הדברים הללו שמעתי—חוזר אני ואומר—כאגדה, אבל אני מאמין שתמציתו של הענין קיימת בהחלט, בייחוד בהמון-העם כחטיבה שלמה, כנהייה אינסטינקטיבית שאין לה מעצור. אולם כדי שתשתמר תמצית מעין זו הכרח הוא שישתמר גם ה-*status in statu* במלוא החומרה והקפידה. ואכן, משתמר הוא. מכאן שלא הרדיפה בלבד גרמה אותו אלא רעיון אחר...

אם אמנם קיים אצל היהודים משטר מיוחד, פנימי וחמור, הקושר אותם לחטיבה שלמה ויחדנית, הרי אפשר עוד להרהר קימעה בשאלה של שיווי זכויותיהם אל זכויות התושבים המקומיים. מאליו מובן שכל הנדרש על-פי ההומאניות והצדק, הנדרש על-פי כללי היחס האנושי והחוק הנוצרי—כל זאת יש לעשות למען היהודים. ואולם אם הללו יבואו מצוידים במלוא עצמת משטרם וייחודם, במלוא עצמת כלליהם ועקרונותיהם, המנוגדים בתכלית לאותו רעיון, שמתוך נאמנות לו התפתח, לפחות עד כה, כל העולם האירופי, וידרשו שוויון מוחלט עם התושבים המקוריים בכל הזכויות האפשריות—האם לא יקבלו כבר אז דבר שהוא גדול, עדיף, עליון לעומת מה שהתושבים המקוריים נהנים ממנו? כאן יצביעו לפני על נכרים אחרים, אשר הנה כי כן הושו או כמעט הושו זכויותיהם, ואילו היהודים זכויותיהם מעטות משל שאר הנכרים, "משום שמפחדים כביכול מפנינו, משל כאילו מזיקים אנו יותר מכל הנכרים". ואילו למעשה מה נזקו של היהודי? גם אם יש בו מידות רעות בעם היהודי הרי זה אך ורק משום שהעם הרוסי עצמו מסייע לכך, בשל בערותו הרוסית, בשל היעדר ההשכלה בקרבו, בשל אי-כשרו לחיות חיי עצמאות, בשל פיגור התפתחותו הכלכלית. העם הרוסי עצמו דורש כביכול מתווך, מדריך, אפוטרופוס כלכלי בעסקות, נושה, הוא-הוא שמזמין לעצמו אדם כזה ומתמסר לו מאליו. לעומת זאת, הסתכל-נא באירופה: שם חזקים העמים, עצמאים ברוחם, מפותחים מבחינה לאומית, מורגלים מפבר לעבודה ויודעים לעבוד, והנה שם אין חוששים להעניק את כל הזכויות ליהודי. וכי שומעים בצרפת משהו על הנזק שגורם ה-*status in statu* של יהודיה? הטענה חזקה היא לכאורה, אלא שתוך כדי כך צפה ועולה לנגד עיני הערה אחת בסוגריים, לאמור: מכאן שטוב לה ליהדות דווקא במקום שהעם עדיין בור ובער בו, או שאינו בן-חורין או שמפגר הוא בהתפתחותו הכלכלית—במקום אשר כזה חיי גן-עדן מזומנים ליהודי. ותחת אשר יפעיל את השפעתו כדי להעלות את

רמת ההשכלה, להגדיל את הידע, ליצור יכולת כלכלית בקרב התושבים המקוריים, תחת זאת היה היהודי, בכל מקום שהתישב בו, משפיל את העם ומשחיתו עוד ביתר שאת; היסוד האנושי דוכא שם עד-עפר עוד יותר מאשר לפני כן, רמת ההשכלה ירדה פלאים, והדלות שאין מוצא ממנה—עוני בלתי-אנושי—התפשטה והלכה, ועמה העמיק והלך הייאוש. שאלו-נא באזורי-הספר שלנו את התושבים המקוריים: מה מגיע את היהודים ומה הניעם דורות כה רבים? תקבלו תשובה אחידה: "קשיחות ללא רחם. כל אותם הדורות הניעה אותם רק קשיחות ללא רחם כלפינו, ורק הצמאון לשתות לרוויה את זיעתנו ואת דמנו". ואמנם, כל פעילותם של היהודים באזורי-הספר שלנו התבטאה רק בהעמדת התושבים המקוריים במצב של תלות ללא מוצא בהם—ככל האפשר, מתוך שימוש בחוקים המקומיים. הנה כי כן, כאן מצאו תמיד את האפשרות להשתמש בזכויות ובחוקים. תמיד ידעו להתייחד עם אלה שהעם היה תלוי בהם, וכאן לפחות אין להם להלין על "מיעוט זכויותיהם בהשוואה לתושבים המקומיים". זכויות די-והותר קיבלו הללו כלפי התושבים המקוריים. מה עלתה לו לעם הרוסי—עשרות ומאות שנים—ובכל מקום שהתישבו בו היהודים? על כך יעידו דברי-ימיהם של אזורי-הספר שלנו. ובכן מה? הורו-נא לי על שבט אחר כלשהו מבין הנכרים שברוסיה אשר בהשפעתו הנוראה יכול הוא להתחרות ביהודי מבחינה זו? מצוא לא תמצאו. מבחינה זו שומר היהודי על מלוא מקוריותו לעומת שאר הנכרים שברוסיה, והסיבה היא, כמובן, Status in statu זה שלו, הספוג אותה רוח שאינה יודעת רחם על כל מה שאינו יהודי, אי-כבוד לכל עם ושבט ולכל יציר-אנוש שאינו יהודי. וכי משום שהעם הרוסי באזורי-הספר נמצא חלש מעמי אירופה (אך ורק בשל המסיבות המדיניות האכזריות שהיה שרוי בהן משך דורות), בשל כך בלבד ראוי הוא שידכאוהו עד-עפר בדרך של ניצול, ולא דווקא שיעזרו לו? אשר לאירופה—לצרפת, למשל, שפה מרבים להצביע עליה—הרי ספק הוא אם גם שם ניטל כליל עקצו של הנוק שב-status in statu. אמת-נכון הדבר: הנצרות והרעיון שלה שקעו ושוקעים שם לא באשמתו של היהודי אלא באשמתם-הם, אף-על-פי-כן אי-אפשר שלא להורות גם באירופה על כך שהיהדות חוגגת שם את נצחונה עם שרבים מן הרעיונות הקודמים הוחלפו ברעיונותיה שלה. אין חולקים על כך שבכל הדורות והזמנים היה האדם מעריץ את החמרנות ונוטה היה לראות ולהבין את החופש כהבטחת כספים לעצמו, כספים שנצברו ונאגרו בכל הדרכים האפשריות. אך מעולם לא הועלו שאיפות אלו לדרגת עקרון עליון בגילוי-לב שכזה ובאצטלה של מוסר-הפל כבמאה התשע-עשרה. "כל אחד למען עצמו ורק למען עצמו, וכל מגע בין בני-אדם אינו מתקיים אלא למען עצמו"—הנה זה העקרון המוסרי של רוב הבריות בימינו, ולא דווקא בריות מרושעות—אדרבה, העמלים שבהם, אלה שאינם רוצחים ואינם גונבים. וקשיחות שאינה יודעת רחם כלפי ההמונים שבשפל-המדרגה, ירידת האחנה, ניצול העני בידי העשיר—ודאי שכל הדברים הללו היו מצויים מאז ומעולם—אבל... אבל לא הועלו לדרגה של אמת עילאית, לדרגת מדע. הנצרות גינתה אותם, ואילו עכשיו להיפך: מידות טובות רואים בהם. מכאן שאף-על-פי-כן

לא בכדי מולכים שם כל היהודים על הבורסות, לא בכדי מניעים הם את ההון, לא בכדי הם-הם שליטי האשראי, ולא בכדי-אני חוזר ואומר-הם ששולטים גם על כל המדיניות הבינלאומית, ולעתיד-לבוא גם ביהודים עצמם: קרובה מלכותם, מלכותם השלמה. הולך וקרב היום בו יחוגו את נצחונם המלא של רעיונות שבפניהם מרכינים ראשם הרגשות של אהבת-אדם, צמאון לאמת, רגשות נוצריים ולאומיים שעליהם גאוותם הלאומית של עמי אירופה. עידן היפוכם של רגשות אלה ממשמש-ש-ובא: חמרנות, צמאון בהמי, עיור לביטחון חמרי אישי, צמאון לצבירת כספים אנוכי בכל האמצעים-הנה זה כל אשר הופך כמטרה נשגבת, כתבונה, כחופש על מקומו של הרעיון הנוצרי של הגאולה בדרך של איחוד מלוכד של בני-אדם, איחוד מתוך אחנה. יהיו שיצחקו ויאמרו לי שכל אלה קיימים שם לא בעטיים של יהודים. אכן, לא רק בעטיים של יהודים, אולם נוכח עצם העובדה שהיהודים זכו באורח מכריע לשיגשוג ושררה באירופה דווקא בתקופה שבה ניצחו יסודות אלה עד כדי העלאתם לדרגת עקרון מוסרי, נוכח עובדה זו קשה שלא להגיע לידי מסקנה שגם היהודים הפעילו כאן את השפעתם. בני-הפלוגתה שלנו מצביעים על כך שההיפך הוא הנכון: היהודים עניים הם, עניים בכל מקום. רק העילית שבצמרת היהודית עשירים-בנקאים ומלכי בורסה-ואילו שאר היהודים, כמעט תשע-עשיריות מהם, אביונים מרודים, סובלים חרפת-רעב, מציעים עמילויות, מתרוצצים אנה-ואנה לחטוף פרוטה לפת-לחם. אכן, דומה כי אמת הדבר, אך מה משמעו של זה? האין פירושו שדווקא בעצם עמלם של היהודים טמון משהו לא-נכון, מעוות, בלתי-טבעי, הנושא בחובו שלו את עגשו. היהודי מציע תיווך, סוחר בעבודת זולתו. ההון אינו אלא עבודה צבורה; היהודי אוהב לסחור בעבודת זולתו! אף-על-פי-כן עדיין אין זה משנה מאומה, ואילו צמרת היהודים משתררת על האנושות ביתר-עוז וברגל איתנה ושואפת לשוות לעולם את פרצופה ואת מהותה שלה. אין היהודים חדלים מלזעוק כי יש ויש גם בקרבם אנשים טובים. אל-אלוהים! וכי בכך מדובר? אין אנו דגים עכשיו כל-עיקר באנשים טובים או רעים. וכי בין אותם הבריות שהזכרתי אין אנשים טובים? וכי גיימס רוטשילד רשע היה? מדברים אנו על הכלל ועל רעיונו, מדברים אנו על היהודונות ועל הרעיון היהודוני, המקיף את העולם כולו, עם שהוא בא על מקומה של הנצרות "שלא עלתה יפה"...

(תרגום: יצחק אורן)